

Gezond door sport in de openbare ruimte

Foto: Shutterstock

Natuurlijke sport-, speel- en beweegruijnte draagt bij aan een beweegvriendelijke omgeving.

WAT KUNNEN GEMEENTEN MET DE KERNINDICATOR BEWEEGVRIENDELIJKE OMGEVING?

Gezond in beweging blijven vraagt om meer dan sportparken of goed geoutilleerde sportaccommodaties. Misschien moet je het zelfs anders formuleren: de meest logische toekomstige voorzieningen om fit en vitaal te blijven horen in de openbare ruimte, in de omgeving waar je woont, waar je ze ‘meepakt’ in je dagelijkse routine. De plek waar kinderen opgroeien, waar ouderen tot op hoge leeftijd zelfstandig en zo fit mogelijk meedoen. Vooral nu de traditioneel georganiseerde sportvereniging inlevert, neemt het belang van de sportieve, beweegvriendelijke openbare ruimte toe. Er zijn genoeg kansen die verzilverd kunnen worden.

Tekst: **Sandra van Maanen**

Steeds meer gemeenten onderkennen de waarde van vrij toegankelijke buitensportvoorzieningen en optimaal sportief gebruik van de openbare ruimte. Met dank aan veldjes en pleinen, parken, fiets-, wandel- of ruiterroutes binnen hun grenzen. Puzzelstukjes soms, maar ze doen er wel toe! Kansen dus, maar je moet ze wel onderkennen. Of ingrijpen om van niets iets te maken.

Indicator voor beweegvriendelijke omgeving

Het Mulier Instituut ontwikkelde een hulpmiddel waarmee gemeenten op basis van harde data inzicht krijgen in de beweegvriendelijke omgeving vanuit het perspectief van fysieke elementen: de kernindicator beweegvriendelijke omgeving (KBO). Dat maakte de gemeente Arnhem nieuwsgierig. In opdracht van Sportbedrijf Arnhem nam het Mulier Instituut de stad de maat. Deze harde data worden aangevuld met de zogenaamde orgware en software om een totaalbeeld van de beweegvriendelijke omgeving te verkrijgen. In Almere en Schiedam worden op dit vlak ook projecten uitgevoerd.

Sport en Gemeenten spreekt af met Geert Geurken van Sportbedrijf Arnhem en Martijn van Eck en Arjen Davids, beiden sportonderzoekers bij het Mulier Instituut. Niet geheel toevallig vindt de afspraak plaats in het Sonsbeekpark, midden in de stad. In de weekenden en avonden trainen hier steeds meer bootcamp- en loopgroepjes, en ook individueel wordt er volop gewandeld en gesport. Sonsbeekpark is hét voorbeeld van openbare ruimte die bijdraagt aan fitte en gezonde bewoners.

Geurken arriveert per fiets. Vanochtend had hij een meeting op Papendal, zojuist beklom hij de venijnige bult richting het park en aan het eind van de middag koerst hij richting Rheden, waar hij woont. Geen zorgen over hem, als het gaat om een portie dagelijkse beweging. Maar zo logisch is zijn *way of life* niet voor iedereen. “Maar wie van nature minder gemotiveerd is te bewegen kan door de omgeving geholpen worden daarin ver-

Martijn van Eck (rechts) en Arjen Davids, sportonderzoekers Mulier Instituut.

andering te brengen”, denkt hij. “Met name in dichtbebouwde stadswijken als bijvoorbeeld Geitenkamp in Arnhem moet je op zijn minst creatief zijn om in de directe omgeving aan conditie en gezondheid te werken. Dat kan beter, misschien zelfs met eenvoudige ingrepen.”

Zal bijvoorbeeld buitenspelen hiermee een impuls krijgen? “Het zou mooi zijn! Waar kinderen (4-16 jaar) tussen 1985 en 1990 gemiddeld nog 15.000 uur buiten speelden, blijft de teller bij de huidige generatie op een achtste van die tijd steken. In gebiedsontwikkeling is jarenlang te weinig rekening gehouden met de functie van openbare

ruimte om te bewegen.”

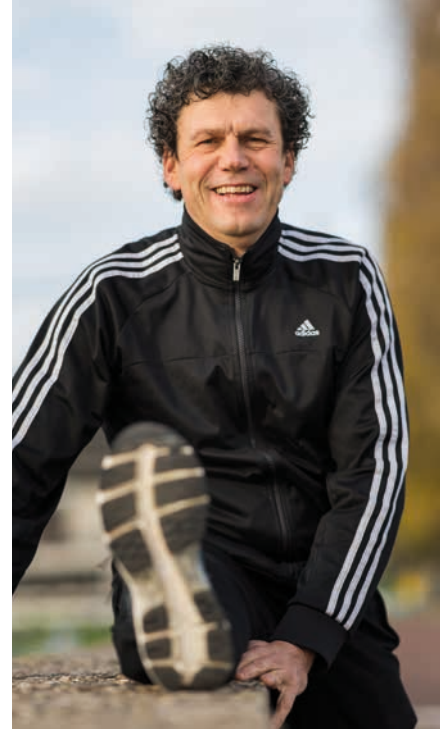
Toekomstbestendige keuzes beginnen met inventarisatie: Wat is er en op welke manier brengen we – soms kan dat al met heel simpele ingrepen door fiets- of wandelroutes te verbinden – aanbod bijeen? Het Mulier Instituut, dat in 2012 met steun van VWS begon met onderzoek naar sport en ruimte in Nederland, brengt met de Kernindicator de ‘harde’ fysieke elementen in kaart die de beweegvriendelijkheid van de omgeving bepalen. Ook wordt naar de demografie van wijken en de behoefte van bewoners gekeken. Mogelijkheden voor sportdeelname en sportbeleid op wijkniveau worden inzicht-

De plek waar kinderen opgroeien moet uitnodigen tot bewegen.

De kernindicator beweegvriendelijke omgeving (KBO), die door het Mulier Instituut in opdracht van het Ministerie van VWS is ontwikkeld, geeft een indicatie van de mate waarin de inrichting van de fysieke woonomgeving gelegenheid biedt tot bewegen. De KBO is voorgesteld vanuit de veronderstelling dat een beweegvriendelijke woonomgeving het beweeggedrag positief beïnvloedt. De KBO gaat daarbij uit van min of meer vaststelbare fysieke kenmerken van de woonomgeving, waarbij (subjectieve) zaken als beleving en beoordeling van veiligheid en toegankelijkheid niet worden meegenomen. De kernindicator is een ‘optelsom’ van zes onderliggende deelindicatoren, gebaseerd op de volgende elementen: dichtheid (publieke) sportaccommodaties; aantal (informele) sport- en speelplekken; sport-, speel- en beweegruimte; routes/paden; buitengebied; en nabijheid voorzieningen. De deelindicatoren zijn een goed uitgangspunt om inzicht te geven in sport- en beweegruimte vanuit het perspectief van fysieke elementen.

Bron: Brancherapport Sportaccommodaties, Mulier Instituut 2016.

Geert Geurken, adviseur Sport en Bewegen Sportbedrijf Arnhem.

lijk gemaakt. De kernindicator levert binnen gemeentegrenzen – hoe scoort de ene wijk ten opzichte van de andere –, maar ook in vergelijking met andere gemeenten interessante data.

De deelindicatoren die het Mulier Instituut onderzoekt naar de hoeveelheid inwoners zijn sportvoorzieningen, sport- en speelplekken, natuurlijke sport-, speel- en beweegruimte, routes en paden, bos, heide

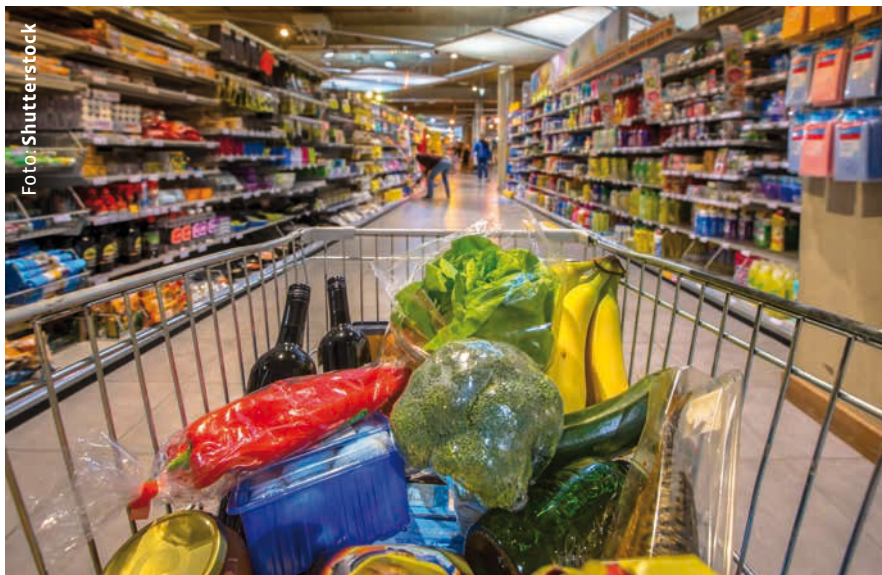
en water en ten slotte de dichtheid van voorzieningen. Zelfs een supermarkt op loopafstand. “Onderschat de waarde van die laatstgenoemde niet”, stelt Geurken. “De prikkel voor ouderen om zelf hun boodschappen te doen, dagelijks een loopje naar zo’n winkel te maken, is van groot belang.” Arnhem heeft veel groen en voorzieningen. Geurken stelt dat elke Arnhemmer, ongeacht in welke wijk hij woont, binnen drie (fiets) minuten een groene omgeving bereikt. Een

goede score, vergelijkbaar met steden als Apeldoorn, Enschede en ’s-Hertogenbosch. Toch gebruiken inwoners, met uitzondering van Sonsbeekpark, die buitenruimte niet optimaal. Dat kan beter.

Behoeftes aan buitensportvoorzieningen

Ook keken de onderzoekers Van Eck en Davids naar de huidige en toekomstige behoefte aan buitensportvoorzieningen. “We inventariseren de vraag naar buitensportvoorzieningen voor voetbal, hockey, handbal, korfbal, honk- en softbal, tennis, rugby en atletiek en zetten die af tegen het huidige aanbod. Op basis van de verwachte bevolkingsontwikkeling, veranderende bevolkingssamenstelling en (lokale) ontwikkelingen in de deelname aan takken van sport bepalen we hoe de vraag naar deze voorzieningen zich tot 2030 ontwikkelt. Op die manier worden eventuele tekorten of overschotten zichtbaar. Door de toekomstige behoefte te vergelijken met het bestaande aanbod, aangevuld met eventuele concrete uitvoeringsplannen voor extra velden, omzetting naar kunstgras of afstoting van velden, kan een gemeente toekomstgericht beleid maken.”

In Arnhem wordt de relatief lage voorzie-

De prikkel voor ouderen om zelf hun boodschappen te doen is van groot belang.

ningendichtheid in bepaalde wijken gecompenseerd door een rijk aanbod van openbare sport- en beweegruimten. Van Eck: “We verkennen welke ruimte beschikbaar is, hoe deze gebruikt wordt en hoe deze (nog) geschikter gemaakt kan worden. We besteden onder andere aandacht aan sportieve routestructuren (hardlooproutes, wandelroutes, etc.) en buitenfitnessvoorzieningen. En we kijken verder naar mogelijkheden voor anders georganiseerde sport in de buitenruimte (o.a. bootcamp, loopgroepen) en urban sports zoals skaten en freerunning. De bevindingen toetsen we in werksessies bij lokale partijen die nauw betrokken zijn bij het vormgeven, beheren en gebruiken van de openbare ruimte.”

Arnhem erkent de waarde van beweegruimte binnen de wijken. Het kan in alles zitten. “In Klarendal levert speelplaats De Leuke Linde veel op”, schetst Geurken. “Per jaar spelen er duizenden kinderen van 2 tot 12 jaar, het is een ontmoetingsplaats, elke dag. Daar investeren we graag in, bijvoorbeeld door vrijwilligers te ondersteunen. In het Spijkerkwartier zie je op het Thialfterrein hetzelfde, hipper misschien dankzij urban sports die er mogelijk zijn. En via scholen wordt bewegen tijdens en ook na schooltijd op veldjes rond school of in de buurt gestimuleerd. Gemeente en Sportbedrijf denken nadrukkelijker na over bewegen. Eerder lag de focus op sportverenigingen en de bijbehorende accommodaties, terwijl in openbare ruimte nieuwe kansen liggen. Winst kan Arnhem ook behalen met open sportvoorzieningen die vrij toegankelijk zijn voor iedereen en waar geen verplicht lidmaatschap geldt. Maar dat proces verloopt traag.”

Gamechanger

De onderzoeksresultaten geven Arnhem handvatten voor de meest optimale en toekomstbestendige configuratie van sportaccommodaties, met aandacht voor de sport- en beweegmogelijkheden die de openbare ruimte nu al biedt. Er moet worden nagedacht over regie, over regulatie

Kinderen spelen tegenwoordig veel minder buiten.

om de druk op openbare ruimte in goede banen te leiden, zodat sporters elkaar niet verdringen en het landschap aantrekkelijk en beschermd blijft. “Hoeveel bootcampclubjes en fitnessbedrijfjes laat je toe? Waar mogen mountainbikers wel en niet fietsen? Hoe verbind je routes zodat er logische rondjes ontstaan om hard te lopen of te skaten? Je moet er nu al over nadenken. Openbare ruimte kan in sportstimulering weleens de *gamechanger* worden”, voor-spelt Geurken.

Dauids: “Interessant voor gemeenten is de nauwkeurigheid van de kernindicator. Doordat we op wijkniveau een beeld kunnen geven van bevolkingssamenstel-

ling, behoefte en voorzieningen, kunnen gemeenten veel gericht zoeken naar kansen die beweegvriendelijkheid vergroten. In samenwerking met wijkteams komt de behoefte vanuit de wijk naar boven.”

“Meten is weten en kennis maakt besturen makkelijker”, denkt Van Eck. “Met dit meetinstrument krijgen gemeenten sneller inzicht in wat nodig is, het helpt om sport binnen de omgevingswet en overkoepelende bestemmingsplannen mee te nemen. Niet op een moment achteraf, maar aan de voorkant van herstructureringsplannen.” Precies dat gegeven maakte de kernindicator voor Arnhem interessant. En de stad is daarin niet uniek. “Sportbeleid komt vaak ad hoc tot stand. Er is een behoefte, de gemeente reageert. Maar besluitvorming is te vaak niet goed gefundeerd. Dit systeem sluit aan op de actuele situatie én veranderende behoefte, het biedt bestuurders de kans om van bovenaf naar ontwikkelingen te kijken. Dat perspectief heb je nodig. Om gefundeerde keuzes voor de toekomst te maken en maatwerk op wijkniveau te leveren.”

Het Mulier Instituut benut het onderzoek om de kernindicator beweegvriendelijke omgeving door te ontwikkelen en tevens verder toe te passen in andere gemeenten.

Verder lezen...

Op het Visie & Beleidsplein op www.sportengemeenten.nl kunt u de volgende documenten downloaden:

Mulier Instituut (2016). Sportaccommodaties in Nederland, bij *Sport & Accommodaties*

Centrum Gezond Leven (2016). Stappenplan agendasetting gezondheid en omgevingswet, bij *Sport & Bewegestimulering* en *Sport & Accommodaties*

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2015). Ruimte en gezondheid, een vanzelfsprekende combinatie? bij *Sport & Accommodaties* en *Sport & Bewegestimulering*

Vereniging Stadswerk Nederland (2014). De sportieve openbare ruimte, bij *Sport & Bewegestimulering* en *Sport en Accommodaties*

Kenniscentrum Sport (2015). StApps naar bewegen, bij *Sport & Bewegestimulering*